

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.

Ефективна економіка. 2026. № 4.

ISSN 2307-2105

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.4.191>

УДК 338.242:332.14:334.722

Є. В. Кисельгоф,

аспірант кафедри підприємництва та бізнес-адміністрування, Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-5774-8388>

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА У РЕГІОНАХ

Ye. Kyselhof,

*PhD student at the Entrepreneurship and Business Administration Department,
O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv*

THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE FUNCTIONING OF THE ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM OF ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT IN REGIONS

У статті здійснено комплексне теоретичне дослідження сутності підприємництва та обґрунтовано концептуальні засади формування організаційно-економічного механізму його розвитку на регіональному рівні. Актуальність теми зумовлена необхідністю забезпечення економічної

стійкості регіонів України в умовах трансформаційних змін, воєнних викликів та післявоєнного відновлення. Підприємництво розглядається як ключовий чинник інноваційного розвитку, структурної модернізації економіки та підвищення конкурентоспроможності територій.

Систематизовано основні наукові підходи до трактування підприємництва, зокрема класичні положення теорії творчого руйнування Й. Шумпетера, сучасні моделі ендогенного економічного зростання Ф. Агіона та П. Ховітта, а також концепцію «культури зростання» Дж. Мокіра. Окрему увагу приділено управлінському та процесному підходам, що розглядають підприємництво як специфічну управлінську діяльність і процес створення економічної цінності в умовах невизначеності та ризику. Висвітлено роль теорії «переливу знань» у формуванні регіональних підприємницьких екосистем.

Встановлено, що сучасне підприємництво є багатовимірною соціально-економічною категорією, яка функціонує на перетині інноваційних, інституційних, управлінських і ринкових процесів. Доведено, що його ефективний розвиток значною мірою залежить від якості інституційного середовища, рівня державної підтримки, розвитку інфраструктури (бізнес-інкубатори, технопарки, кластери) та здатності суб'єктів господарювання до адаптації в умовах нестабільності.

Обґрунтовано структуру організаційно-економічного механізму розвитку підприємництва, яка включає чотири взаємопов'язані блоки: організаційний, управлінський, інституційний та ринковий. Визначено, що синергія цих елементів забезпечує формування сприятливого підприємницького середовища, стимулює інноваційну активність та сприяє розвитку конкурентних переваг регіонів. Особливу увагу приділено концепції стійкого підприємництва, яка розглядається як ключовий інструмент відновлення економіки в умовах кризових і післявоєнних трансформацій.

The article provides a comprehensive theoretical study of the essence of entrepreneurship and substantiates the conceptual foundations for the formation of an organizational and economic mechanism for its development at the regional level. The relevance of the study is обусловлена the need to ensure the economic resilience of Ukraine's regions under conditions of transformational changes, wartime challenges, and post-war recovery. Entrepreneurship is considered as a key driver of innovative development, structural modernization of the economy, and enhancement of territorial competitiveness.

The main scientific approaches to the interpretation of entrepreneurship are systematized, including the classical provisions of J. Schumpeter's theory of creative destruction, modern models of endogenous economic growth by P. Aghion and P. Howitt, as well as J. Mokyr's concept of the "culture of growth". Particular attention is paid to managerial and process-based approaches, which interpret entrepreneurship as a specific managerial activity and a process of value creation under conditions of uncertainty and risk. The role of the knowledge spillover theory in the formation of regional entrepreneurial ecosystems is also highlighted.

It is established that modern entrepreneurship is a multidimensional socio-economic category functioning at the intersection of innovative, institutional, managerial, and market processes. It is proven that its effective development largely depends on the quality of the institutional environment, the level of state support, the development of infrastructure (business incubators, technoparks, clusters), and the ability of business entities to adapt to instability.

The structure of the organizational and economic mechanism for entrepreneurship development is substantiated, comprising four interrelated components: organizational, managerial, institutional, and market. It is determined that the synergy of these elements ensures the formation of a favorable entrepreneurial environment, stimulates innovation activity, and contributes to the development of regional competitive advantages. Particular attention is paid to the concept of resilience entrepreneurship, which is considered as a key instrument for economic recovery under conditions of crisis and post-war transformations.

Ключові слова: підприємництво, регіональний розвиток, організаційно-економічний механізм, інновації, творче руйнування, інституційне середовище, економічна стійкість.

Keywords: entrepreneurship, regional development, organizational and economic mechanism, innovation, creative destruction, institutional environment, economic resilience.

Постановка проблеми. Теоретичне обґрунтування організаційно-економічного механізму розвитку підприємництва у регіонах України потребує чіткого визначення та систематизації базових понять. У сучасних умовах трансформації економіки, підприємництво виступає не лише як інструмент отримання прибутку, а як складний багатовимірний феномен, що забезпечує інноваційне оновлення та соціально-економічну стійкість територій, аналіз якого дозволить визначити основні виклики та розробити стратегії щодо їх подолання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичне підґрунтя дослідження організаційно-економічного механізму розвитку підприємництва базується на широкому колі наукових праць, які можна систематизувати за декількома ключовими напрямками.

1. Класичні та неокласичні концепції інноваційного розвитку. Фундаментальною основою розуміння підприємництва залишаються праці Й. Шумпетера, який визначив його як процес здійснення «нових комбінацій» факторів виробництва та агент «творчого руйнування»[1]. Сучасна інтерпретація цих ідей представлена в працях Ф. Агіона та П. Ховітта, які формалізували механізми творчого руйнування у моделях ендогенного зростання, довівши, що інноваційна конкуренція є головним рушієм довгострокового прогресу [2]. Дж. Мокір, своєю чергою, розширив цей підхід, акцентуючи увагу на культурних та інтелектуальних передумовах поширення знань як базису для інновацій [3].

2. Управлінський та процесно-поведінковий підходи. Дослідження П. Друкера [4] дозволяють розглядати підприємництво як специфічну управлінську компетенцію та стратегічний пошук можливостей незалежно від наявних ресурсів. Процесний підхід, представлений у працях Р. Гізріча, М. Пітерса та Д. Шепперда [5], трактує підприємництво як складний процес створення вартості через ідентифікацію можливостей та управління ризиками.

3. Регіональний та екосистемний вимір. Роль підприємництва як ключового фактора регіонального зростання та дифузії знань досліджено Д. Олдрічем та З. Аксом [6], які обґрунтували важливість формування інноваційних екосистем на певних територіях. Сучасні напрями включають також аналіз академічного підприємництва, розвиток бізнесу в сільських регіонах та роль регіональних урядів у стимулюванні ділової активності.

4. Вітчизняна наукова школа та інституційний аналіз. Вагомий внесок у дослідження механізмів державної підтримки та регіональних особливостей розвитку підприємництва в Україні зробили З. С. Варналій та М. П. Войнаренко [7,8]. Питання інституційних бар'єрів, механізмів управління та трансформації підприємницького середовища висвітлено у працях О. Панфілової, І. Ярошенко, В. Склярєнко та Т. Городні [9-12].

5. Концепції стійкості та сталого розвитку. В умовах глобальних викликів та післявоєнного відновлення особливої актуальності набувають дослідження «стійкого підприємництва» (*resilience entrepreneurship*), що розглядаються у звітах ОЕСД та Світового банку як інструмент економічного відродження. Питання поєднання економічної ефективності з екологічними та соціальними цілями (*sustainable entrepreneurship*) розкрито у працях Л. Мельника та співавторів [13].

Підсумовуючи вищезгадане, зазначимо, що категорія «підприємництво» розглядається з різних наукових позицій: від класичних інноваційних концепцій Й. Шумпетера до сучасних інституційних та регіональних підходів. Вагомий внесок у дослідження механізмів розвитку бізнесу зробили

такі вчені, як П. Друкер (управлінський аспект), Р. Гізріч та М. Пітерс (процесний підхід), а також вітчизняні науковці З. С. Варналій та М. П. Войнаренко (регіональний вимір). Особливої актуальності набувають ідеї лауреатів Нобелівської премії 2025 року Дж. Мокіра, Ф. Агіона та П. Ховітта щодо зв'язку інновацій, конкуренції та інституційних умов.

Попри значну кількість напрацювань, потребує додаткового дослідження питання системної взаємодії організаційних, управлінських, інституційних та ринкових механізмів саме на регіональному рівні, що дозволило б сформувати цілісний організаційно-економічний механізм розвитку підприємництва в умовах воєнних та післявоєнних трансформацій в Україні.

Формулювання цілей статті. Метою роботи є теоретичне узагальнення підходів до визначення сутності підприємництва та обґрунтування структури організаційно-економічного механізму його розвитку на регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу. Теоретичне обґрунтування організаційно-економічного механізму розвитку підприємництва у регіонах України вимагає переосмислення базових концепцій. Класичний підхід, закладений Й. Шумпетером, визначає підприємництво як динамічний процес здійснення «нових комбінацій» факторів виробництва. У цій парадигмі підприємець виступає головним агентом «творчого руйнування», що через інновації витісняє застарілі технології та забезпечує структурну трансформацію економіки [1].

Розвиток цих ідей у сучасних умовах знаходить відображення в теоріях ендогенного зростання. Ф. Агіон та П. Ховітт доводять, що тривале економічне зростання генерується саме через послідовні цикли інновацій, де конкуренція стимулює фірми до впровадження нових знань [2]. При цьому успішність підприємницької діяльності критично залежить від інституційного та культурного середовища. Як зазначає Дж. Мокір,

інтелектуальні передумови та вільний доступ до знань формують «культуру зростання», яка є фундаментом сучасної інноваційної економіки [3].

Концепція творчого руйнування, запропонована Шумпетером, не лише витримала випробування часом, а й стала підґрунтям сучасних моделей ендогенного економічного зростання, які пояснюють, як інновації, конкуренція та інституційні чинники у взаємодії формують ключовий імпульс економічного розвитку [4–6].

Таблиця 1. Порівняння між класичною концепцією творчого руйнування Й. Шумпетера та сучасними підходами лауреатів Нобелівської премії з економіки 2025 року

Компонент порівняння	Й. Шумпетер (творче руйнування)	Лауреати Нобелівської премії з економіки 2025 (Aghion, Howitt, Mokyr)
Основна ідея	Інновації постійно створюють нові комбінації факторів виробництва, що руйнують старі структури	Інновації як рушій економічного життя, що спричиняють витіснення старих технологій і стимулюють довгострокове зростання
Роль підприємця	Підприємець як носій інновацій, рушій творчого руйнування	Підприємець як агент конкуренції та змін, що запускає цикли інновацій
Механізм зростання	Нова комбінація → руйнування старого → структурні зміни	Інновація → конкуренція → ендогенне зростання через розвиток знань / R&D
Фокус уваги	Нові комбінації технологій і продуктів	Системна взаємодія технологій, знань і інституцій
Роль конкуренції	Конкуренція сприяє витісненню неінноваційних фірм	Сильний фокус на конкуренцію як двигун інноваційного зростання
Контекст застосування	Класична ринкова економіка ранніх стадій індустріалізації	Сучасні модернізовані економіки з потужним сектором НДДКР
Інституційні імплікації	Обмежено акцентує інституції	Підкреслює роль інституцій, політик та культурного контексту для інновацій
Соціальний аспект	Вторинний (економічна ефективність)	Враховує знання, освіту, культурні фактори (Мокур)
Модельне представлення	Переважно якісна концепція	Формальна математична модель ендогенного зростання
Світоглядна роль	Підприємництво як рушій креативного руйнування	Інновації + знання + інституції як рушійні сили росту

Представлений у таблиці аналіз дає змогу простежити еволюцію класичної концепції Йозефа Шумпетера у сучасній економічній теорії, зокрема в дослідженнях лауреатів Нобелівської премії з економіки 2025 року. Якщо в підході Шумпетера підприємництво передусім трактується як джерело «творчого руйнування» через нові комбінації, то сучасні науковці (Філіп Агійон, Пітер Ховітт, Джоел Мокір) формалізують цей процес, підкреслюючи значення ендегенного зростання, конкуренції, знань та інституцій. Такий підхід є особливо релевантним для дослідження підприємництва на сучасному регіональному рівні.

З позицій менеджменту, підприємництво розглядається як специфічна управлінська функція. П. Друкер акцентує увагу на тому, що це не лише створення нового бізнесу, а цілеспрямований пошук змін та використання їх як можливостей [4]. Процесно-поведінковий аспект, висвітлений у працях Р. Гізрача та М. Пітерса, трактує підприємництво як процес створення цінності, що супроводжується прийняттям фінансових, психологічних та соціальних ризиків [5].

У межах регіонального виміру особливого значення набуває теорія «переливу знань» (*knowledge spillover*). Д. Олдріч та З. Акс обґрунтовують, що підприємці в межах регіональних екосистем ефективніше використовують інвестиції у наукові розробки, перетворюючи їх на комерційні продукти, що стимулює розвиток конкретних територій [6]. В Україні нормативне підґрунтя цієї діяльності закладене у Господарському кодексі, який визначає підприємництво як самостійну, ініціативну, систематичну діяльність на власний ризик з метою досягнення економічних результатів [14].

Систематизація наукових підходів дозволила сформулювати концептуальне бачення підприємництва як системної соціально-економічної категорії. Згідно з дослідженням, організаційно-економічний механізм його розвитку базується на синергії чотирьох груп інструментів:

1. Організаційні, які включають створення мережових структур, кластерів та інфраструктурної підтримки (інкубатори, технопарки) [8].

2. Управлінські, з урахуванням впровадження стратегічного планування та адаптивних моделей менеджменту на підприємствах.

3. Інституційні, щодо формування сприятливого регуляторного поля та державних програм підтримки, що особливо важливо в умовах воєнного стану [15,16].

4. Ринкові, у контексті забезпечення конкурентного середовища та розширення ринків збуту, зокрема вихід на міжнародні ринки [17,18].

У регіональному контексті розвиток підприємництва визначається не лише внутрішніми ресурсами суб'єктів, а й якістю підприємницької екосистеми, наявністю інфраструктури (бізнес-інкубатори, технопарки) та рівнем інституційної підтримки. Особливо важливим для регіонів України, в умовах сучасних викликів, є перехід до концепції *resilience entrepreneurship* (стійкого підприємництва), що забезпечує відновлення локальних економік у післякризовий період.

Дані останніх досліджень (Дія.Бізнес, Центр розвитку інновацій) свідчать, що здатність українського бізнесу адаптуватися до кризових умов є ключовим фактором збереження робочих місць та податкових надходжень у регіонах [19, 20]. Стійкість територіальних громад прямо корелює з рівнем розвитку малого та середнього бізнесу, який забезпечує швидку дифузії інновацій та гнучкість локальних економік [7, 21].

Висновки. Проведений аналіз показав, що підприємництво є комплексною категорією, яка поєднує інноваційну, інституційну та регіональну складові. Ефективний організаційно-економічний механізм його розвитку на рівні регіону має базуватися на синергії організаційних, управлінських, інституційних та ринкових інструментів. Це створює методологічну основу для подальшого розроблення стратегій зміцнення економічної стійкості територій України.

Література

1. Schumpeter J. A. The Theory of Economic Development. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1934.
2. Aghion P., Howitt P. A Model of Growth through Creative Destruction. *Econometrica*. 1992. Vol. 60. No. 2. P. 323–351.
3. Mokyr J. A Culture of Growth: The Origins of the Modern Economy. Princeton: Princeton University Press, 2016.
4. Drucker P. F. Innovation and Entrepreneurship: Practice and Principles. New York: Harper & Row, 1985.
5. Hisrich R. D., Peters M. P., Shepherd D. A. Entrepreneurship. 10th ed. New York: McGraw-Hill Education, 2017.
6. Audretsch D. B., Acs Z. J. The Knowledge Spillover Theory of Entrepreneurship. *Small Business Economics*. 2010. Vol. 32. P. 15–30.
7. Варналій З. С. Підприємництво: теорія і практика. Київ: Знання-Прес, 2003.
8. Войнаренко М. П. Кластери в інституційній економіці. Хмельницький: ХНУ, 2011.
9. Панфілова О. В. Державна підтримка розвитку підприємництва в регіонах України. *Економіка та держава*. 2021. № 5. С. 45–50.
10. Ярошенко І. І. Регіональні аспекти розвитку підприємницького середовища в Україні. *Регіональна економіка*. 2022. № 2. С. 78–86.
11. Скляренко В. Г. Інституційні механізми розвитку підприємництва в умовах трансформаційної економіки. *Економічний простір*. 2020. № 156. С. 112–118.
12. Городня Т. М. Механізми стимулювання малого бізнесу в регіонах України. *Регіональна економіка*. 2022. № 2.
13. Мельник Л. Г. та ін. Взаємозв'язок між розвитком сталого підприємництва та економічною стійкістю. *Економіка України*. 2024. № 2. С. 45–60.

14. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
15. Центр розвитку інновацій. Результати дослідження стану бізнесу в Україні у вересні 2025 року. 2025. URL: <https://cid.center/research-2025/>
16. Димченко О., Кисельгоф Є., Рищенко М. Визначення ефективності заходів з розвитку підприємництва у регіонах України. *Економіка та суспільство*. 2025. № 72. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-95>
17. Смачило В. В., Димченко О. В., Рудаченко О. О. Стан та проблеми виходу українських підприємців на ринок Польщі. *Бізнес Інформ*. 2023. № 10. С. 142–149.
18. Димченко О. В., Рудаченко О. О., Кисельгоф Є. В., Малоросіянець Д. Д. Аналіз діяльності суб'єктів підприємництва в воєнний період: регіональний аспект. *Успіхи і досягнення у науці*. 2025. № 1 (11). С. 911–925. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-1\(11\)-911-921](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-1(11)-911-921)
19. Дія.Бізнес. Стан та потреби малого і середнього бізнесу в умовах війни: аналітичний звіт. 2025. URL: <https://business.diiia.gov.ua/analytics/>
20. OECD. SME and Entrepreneurship Outlook 2023. Paris: OECD Publishing, 2023.
21. World Bank. Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3). Washington, DC: World Bank Group, 2024.

References

1. Schumpeter, J.A. (1934), *The Theory of Economic Development*, Harvard University Press, Cambridge, MA, USA.
2. Aghion, P. and Howitt, P. (1992), “A model of growth through creative destruction”, *Econometrica*, vol. 60, no. 2, pp. 323–351.
3. Mokyr, J. (2016), *A Culture of Growth: The Origins of the Modern Economy*, Princeton University Press, Princeton, USA.

4. Drucker, P.F. (1985), *Innovation and Entrepreneurship: Practice and Principles*, Harper & Row, New York, USA.
5. Hisrich, R.D., Peters, M.P. and Shepherd, D.A. (2017), *Entrepreneurship*, 10th ed., McGraw-Hill Education, New York, USA.
6. Audretsch, D.B. and Acs, Z.J. (2010), “The knowledge spillover theory of entrepreneurship”, *Small Business Economics*, vol. 32, pp. 15–30.
7. Varnalii, Z.S. (2003), *Pidpryiemnytstvo: teoriia i praktyka* [Entrepreneurship: theory and practice], Znannia-Pres, Kyiv, Ukraine.
8. Voinarenko, M.P. (2011), *Klastery v instytutsiinii ekonomitsi* [Clusters in institutional economy], KhNU, Khmelnytskyi, Ukraine.
9. Panfilova, O.V. (2021), “State support for entrepreneurship development in the regions of Ukraine”, *Ekonomika ta derzhava*, vol. 5, pp. 45–50.
10. Yaroshenko, I.I. (2022), “Regional aspects of entrepreneurship development in Ukraine”, *Rehionalna ekonomika*, vol. 2, pp. 78–86.
11. Skliarenko, V.H. (2020), “Institutional mechanisms of entrepreneurship development in a transformational economy”, *Ekonomichnyi prostir*, vol. 156, pp. 112–118.
12. Horodnia, T.M. (2022), “Mechanisms for stimulating small business in the regions of Ukraine”, *Rehionalna ekonomika*, vol. 2.
13. Melnyk, L.H. (2024), “The relationship between sustainable entrepreneurship development and economic resilience”, *Ekonomika Ukrainy*, vol. 2, pp. 45–60.
14. Verkhovna Rada of Ukraine (2003), “Economic Code of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (Accessed 5 March 2026).
15. Innovation Development Center (2025), “Results of the study of business conditions in Ukraine in September 2025”, available at: <https://cid.center/research-2025/> (Accessed 5 March 2026).
16. Dymchenko, O., Kyselhof, Ye. and Ryshchenko, M. (2025), “Determining the effectiveness of measures for entrepreneurship development in

the regions of Ukraine”, *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 72. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-95>.

17. Smachylo, V.V., Dymchenko, O.V. and Rudachenko, O.O. (2023), “The state and problems of Ukrainian entrepreneurs entering the Polish market”, *Biznes Inform*, vol. 10, pp. 142–149.

18. Dymchenko, O.V., Rudachenko, O.O., Kyselhof, Ye.V. and Malorosiiantsev, D.D. (2025), “Analysis of entrepreneurial activity during the wartime period: regional aspect”, *Uspikhy i dosiahnennia u nauksi*, vol. 1 (11), pp. 911–925. [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-1\(11\)-911-921](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-1(11)-911-921).

19. Diia.Business (2025), “State and needs of small and medium-sized businesses in wartime: analytical report”, available at: <https://business.diia.gov.ua/analytics/> (Accessed 5 March 2026).

20. OECD (2023), *SME and Entrepreneurship Outlook 2023*, OECD Publishing, Paris, France.

21. World Bank (2024), *Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3)*, World Bank Group, Washington, DC, USA.

Отримано редакцією журналу / Received: 09.04.26

Прорецензовано / Revised: 20.04.26

Дата публікації / Published: 23.04.26